

ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΑΤΤΙΚΗ 2021-2027»

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΥΡΙΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ ΝΕΟΥ ΠΕΠ ΑΤΤΙΚΗΣ 2021-2027

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σχεδιασμός της Προγραμματικής Περιόδου (Π.Π.) 2021-2027 συμπίπτει χρονικά με μία ιδιαίτερα δύσκολη οικονομικά και κοινωνικά περίοδο, κατά την οποία η Ελλάδα φιλοδοξεί να εξέλθει από τη 10ετή δημοσιονομική κρίση. Ταυτόχρονα, εισέρχεται σε μια εποχή κατά την οποία καλείται να αντιμετωπίσει τις απειλές για τη δημόσια υγεία, εξαιτίας της πανδημίας της COVID-19, που βρίσκεται σε εξέλιξη από την αρχή του 2020, η διαχείριση της οποίας αποτελεί πρόκληση, καθώς η έκταση και σύνθεση αυτών παραμένει ακόμα υπό διαμόρφωση.

Είναι γεγονός ότι η Περιφέρεια Αττικής είναι η μεγαλύτερη Περιφέρεια της Ελλάδας με πληθυσμό που ξεπερνάει τα 3,8 εκ., ενώ παράλληλα διαθέτει το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ (23,3 χιλ. ευρώ τρέχουσες τιμές 2018) και ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας (13%, Α' τρίμηνο 2021) μεταξύ των 13 Περιφερειών της Χώρας. Ωστόσο, οι ανάγκες της Περιφέρειας Αττικής είναι μεγάλες, σημαντικές και διαχρονικές. Αυτό προκύπτει και από μια σειρά δεικτών αειφορίας και ποιότητας ζωής της Eurostat, όπως το προσδόκιμο ζωής, η έκθεση πληθυσμού σε συγκέντρωση μικροσωματιδίων, η πυκνότητα πληθυσμού, η αναλογία πρασίνου ανά κάτοικο και ανά τ.μ. κλπ. Όπως καταγράφεται και στην έκθεση του ΟΟΣΑ για την πολιτική συνοχής (Regional Policy for Greece post 2020 – OECD 2020), με ρυθμό ανάπτυξης της Χώρας 2% κατά έτος, η Ελλάδα θα επανέλθει σε επίπεδα προ κρίσης σε 15 έτη, ενώ με ρυθμό ανάπτυξης της Περιφέρειας Αττικής 3% ετησίως, η περίοδος ανάκαμψης μειώνεται στα μισά (ήτοι 7 έτη). Δηλαδή, η παραγωγικότητα της Αττικής, είναι το κλειδί για την ανάκαμψη του συνόλου των οικονομικών μεγεθών της Χώρας.

Το Πρόγραμμα της Περιφέρειας Αττικής για την Προγραμματική Περίοδο (Π.Π.) 2021-2027 σχεδιάζεται ως μια ολοκληρωμένη παρέμβαση, λαμβάνοντας υπόψη το Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία 2020, το σχέδιο του ΕΣΠΑ 2021- 2027 για τη χώρα, την μελέτη για την Περιφερειακή Πολιτική της Ελλάδας που εκπόνησε ο ΟΟΣΑ, τις Εθνικές και Περιφερειακές Στρατηγικές στους τομείς αναφοράς του ΕΠ, τα σχετικά Εθνικά και Ευρωπαϊκά Προγραμματικά/Κανονιστικά κείμενα καθώς και ειδικές εμπειρογνωμοσύνες που έχει αναθέσει η ΕΥΔ (Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης) του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Αττικής για ειδικά θέματα.

2. ΚΥΡΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΣΤΟΧΟ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Στόχος Πολιτικής 1 (Μια πιο ανταγωνιστική και έξυπνη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού καθώς και της περιφερειακής ψηφιακής διασυνδεσιμότητας)

Η Αττική αποτελεί υπερτοπικό κόμβο παραδοσιακών και νέων υποδομών έρευνας και καινοτομίας. Στην Περιφέρεια εδρεύει σημαντικός αριθμός Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και Ερευνητικών κέντρων, συγκεντρώνεται το 79% των εποπτευόμενων ερευνητικών και τεχνολογικών φορέων που τελούν υπό την εποπτεία της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Καινοτομίας και το 78% των λοιπών δημόσιων ερευνητικών φορέων.

Η Περιφέρεια Αττικής παράγει την υψηλότερη αξία σε Έρευνα και Καινοτομία που προσεγγίζει το 75% του ενωσιακού μέσου όρου, ενώ είναι πρώτη και στον Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (RCI) με 44.97/180 σε σχέση με τις υπόλοιπες Περιφέρειες στη χώρα. Επιπλέον, παρουσιάζει δαπάνες για E&A στον τομέα των επιχειρήσεων, που ανέρχονται σε ποσοστό 0,89% του ΑΕΠ με μέσο όρο 0,55% σε Περιφερειακό επίπεδο (1^η θέση σε επίπεδο χώρας).

Σύμφωνα ωστόσο με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Ανταγωνιστικότητας για τις Περιφέρειες (European Regional Competitiveness Index, 2019), η Αττική είτε υπολείπεται, είτε βρίσκεται λίγο πιο πάνω στους περισσότερους επιμέρους δείκτες ανταγωνιστικότητας σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ των 28 και σε σύγκριση με Περιφέρειες ανάλογου μεγέθους και αναπτυξιακού επιπέδου (peer regions). Ο συνολικός δείκτης ανταγωνιστικότητας για την Περιφέρεια Αττικής παραμένει αρνητικός το 2019 με τιμή -0,4, καταλαμβάνοντας την 180η θέση μεταξύ 268 Περιφερειών στην Ευρώπη.

Σε σχέση με την Περιφερειακή Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3), προτεραιότητα αποτελεί, τόσο η επικαιροποίηση και υλοποίηση της Περιφερειακής Στρατηγικής (λαμβάνοντας υπόψη τις κατευθύνσεις της εθνικής RIS3 και την περιφερειακή απόληξη για την Αττική), όσο και η ολοκληρωμένη εφαρμογή και αποτελεσματική διακυβέρνηση της, σε συντονισμό με το Συμβούλιο Εθνικής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης και την αρμόδια Τεχνική Γραμματεία, μέσα από την εμπλοκή και συνεργασία μεγαλύτερου αριθμού συντελεστών του οικοσυστήματος καινοτομίας και επιχειρηματικότητας της Περιφέρειας. Θα επιδιωχθεί η αξιοποίηση υφιστάμενων και η δημιουργία νέων υποδομών (π.χ. κτίριο Λυσοιατρείου ως Κέντρο Στήριξης Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας σε συγκεκριμένους τομείς της Ris3). Βασικός γνώμονας που θα διέπει οριζόντια τον σχεδιασμό των δράσεων, είναι η συνέχιση υποστήριξης υποδομών έρευνας και καινοτομίας στο πλαίσιο των αναγκών και κατευθύνσεων της Περιφερειακής RIS3 και σε

συνέργεια με το Πολυετές Σχέδιο Ερευνητικών Υποδομών, όπως και ο εμπλουτισμός της διαδικασίας της επιχειρηματικής ανακάλυψης, με ανανέωση των δυναμικών κλάδων προτεραιότητας της Περιφερειακής Στρατηγικής RIS3, όπως αυτή επικαιροποιείται από το Κέντρο Έρευνας και Καινοτομίας Περιφέρειας Αττικής (ΚΕΚΠΑ), που λειτουργεί υπό το Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης και καθοδηγείται από τη νέα Εθνική Στρατηγική RIS3.

Καθοριστική συμβολή στην υλοποίηση της Ris3 αναμένεται από την ενεργοποίηση του Αναπτυξιακού Οργανισμού της Περιφέρειας που συστάθηκε πρόσφατα, ενώ βασικός θα είναι και το Περιφερειακό Συμβούλιο Έρευνας και Καινοτομίας (ΠΣΕΚ) Αττικής, παρέχοντας τον συντονισμό και την απαραίτητη τεχνογνωσία.

Στο πλαίσιο αυτό, στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 είναι η ενίσχυση του οικοσυστήματος έρευνας και καινοτομίας, με περαιτέρω σύνδεση έρευνας και παραγωγικών δραστηριοτήτων, με έμφαση στις αναδυόμενες τεχνολογίες και στους τομείς έξυπνης εξειδίκευσης της Αττικής, καθώς και με ενίσχυση των ενδιάμεσων δομών για τη στήριξη της καινοτομίας.

Η Αττική, διαθέτει τις σημαντικότερες υποδομές μεταφορών και ΤΠΕ στη χώρα, διαδραματίζοντας έναν κομβικό ρόλο στην οικονομική κι εμπορική της δικτύωση με όλο τον υπόλοιπο κόσμο. Στον τομέα του ανθρώπινου δυναμικού, η συγκέντρωση στην Περιφέρεια σημαντικού και εξαιρετικά ικανού επιστημονικού και τεχνικού ανθρώπινου κεφαλαίου, της προσδίδει σημαντικό πλεονέκτημα στην εξέλιξή της ως προς την ψηφιακή συνδεσιμότητα σε συνδυασμό με τη συγκέντρωση των σημαντικότερων εταιρειών τηλεπικοινωνιών και πληροφορικής της χώρας.

Η Περιφέρεια Αττικής παρουσιάζει θετικές επιδόσεις στην ενσωμάτωση ψηφιακών εργαλείων. Ειδικότερα, με βάση στοιχεία της Eurostat, το ποσοστό ψηφιακής αλληλεπίδρασης με τις δημόσιες υπηρεσίες στην Περιφέρεια ήταν 42% το 2012, ανέβηκε το 2015 στο 58%, φθάνοντας το 2019 στο 61%, και το 2020 στο 69%, όταν ο μέσος όρος για τη χώρα είναι 53%. Ωστόσο, υπολείπεται σε σχέση με τις επιδόσεις των υπολοίπων μητροπολιτικών Περιφερειών της ΕΕ, οι οποίες ξεπερνούν το 70%.

Σε σχέση με τον ιδιωτικό τομέα, οι επιχειρήσεις παρουσιάζουν ικανοποιητικό βαθμό υιοθέτησης ψηφιακών τεχνολογιών και λύσεων σε περιοχές όπως συστήματα ERP, χρήση μεσών κοινωνικής δικτύωσης και διαφήμιση στο διαδίκτυο. Παρατηρούνται όμως υστερήσεις σε θέματα που σχετίζονται πιο στενά με την παραγωγικότητα, όπως η υιοθέτηση του ηλεκτρονικού εμπορίου και των ηλεκτρονικών συνδέσεων με πελάτες ή/και προμηθευτές (ΣΕΒ, 2019). Το βασικότερο όμως

θέμα, είναι η απουσία σαφούς ψηφιακής στρατηγικής στην πλειονότητα των ελληνικών επιχειρήσεων, αλλά κι ενός ευρύτερου πλάνου για τη μετάβαση στην 4η βιομηχανική επανάσταση.

Ακόμα περισσότερο, η κρίση του COVID-19 ανέδειξε την εξάρτηση της λειτουργίας του κράτους, της οικονομίας και της κοινωνικής στήριξης από τις εφαρμογές ΤΠΕ, οπότε η ανάγκη του ψηφιακού μετασχηματισμού τίθεται επιτακτικά και με άμεσο τρόπο, ως προτεραιότητα.

Παρεμβάσεις στον τομέα της τηλεργασίας, της τηλεκαπαίδευσης, της τηλεϊατρικής, της κοινωνικής υποστήριξης από απόσταση, κρίνονται πλέον απαραίτητες. Τεχνολογίες όπως η Τεχνητή Νοημοσύνη, η Εικονική Πραγματικότητα, το Διαδίκτυο των Πραγμάτων, η αξιοποίηση των Big Data, οι υποδομές και εφαρμογές Υπολογιστικού Νέφους, οι Υπερυπολογιστές, καθώς επίσης και θέματα ασφάλειας των δεδομένων και των επικοινωνιών, αποκτούν ζωτική σημασία στο σύγχρονο περιβάλλον. Οι βασικές κατευθύνσεις του προγράμματος στο πλαίσιο της ψηφιακής ετοιμότητας των επιχειρήσεων βρίσκονται σε απόλυτη συνέπεια με τις κατευθυντήριες αρχές της Βίβλου Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025.

Στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 είναι η προώθηση του ψηφιακού μετασχηματισμού στη λειτουργία του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για τη βελτίωση της καθημερινότητας των πολιτών με έμφαση στην προσαρμογή των επιχειρήσεων.

Η Αττική έχει αναπτύξει μια ισχυρή εξειδίκευση σε μια σειρά από τομείς υπηρεσιών, όπως η πληροφορική και οι επικοινωνίες. Η παραγωγική διάρθρωση οδηγεί σε ένα σύστημα με δυναμικό εξαγωγικό προσανατολισμό και ευρείες δυνατότητες ενίσχυσης της εξωστρέφειας, ενώ ταυτόχρονα ο τομέας του τουρισμού παρουσιάζει σημαντική δυναμική, αντιπροσωπεύοντας το 16% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις Περιφέρειες της Ελλάδας το 2018 (INΣETE, 2018), σημειώνοντας αύξηση κατά 25%, σε σύγκριση με το 2016. Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι οι εξαγωγές για τη χώρα (α) προϊόντων μέσης και υψηλής τεχνολογίας και (β) υπηρεσιών υψηλής έντασης γνώσης, αξιολογούνται σε χαμηλά επίπεδα, αντίστοιχα στο 8.3% και 69.4% του Ευρωπαϊκού μέσου όρου (European Commission 2019b).

Ο τομέας των νεοφυών επιχειρήσεων παρουσιάζει ιδιαίτερη δυναμική τα τελευταία χρόνια, αναπτύσσοντας νέα προϊόντα και υπηρεσίες, υψηλής προστιθέμενης αξίας, με ισχυρές προοπτικές εξαγωγικής δραστηριότητας. Παρότι η ανάπτυξη αυτών των σχημάτων αποτελεί σαφή ένδειξη στροφής σε μία νέα μορφή επιχειρηματικότητας προστιθέμενης αξίας, το υφιστάμενο δυναμικό δεν έχει ακόμα αξιοποιηθεί στο έπακρο, επειδή δεν υπάρχει η εμπειρία, η γνώση και σε αρκετές περιπτώσεις η κατάλληλη δικτύωση που μπορεί να αυξήσει τις πιθανότητες επιτυχίας των. Οι

θερμοκοιτίδες που προωθούνται καθώς και άλλες ανάλογες μορφές υποστήριξης στην Περιφέρεια, δίνουν σημαντικές ευκαιρίες ενθάρρυνσης προς την κατεύθυνση της καινοτόμου επιχειρηματικότητας, οδηγώντας σε μεγαλύτερη εξωστρέφεια και καλύτερες προοπτικές μακροχρόνιας βιωσιμότητας.

Σημειώνεται ότι το Πρόγραμμα, σε σχέση με τις παρεμβάσεις κρατικών ενισχύσεων, θα λειτουργήσει συμπληρωματικά στις οριζόντιες δράσεις του τομειακού ΠΑΝΕΚ, δίνοντας έμφαση στην κάλυψη των Περιφερειακών αναγκών σε τομείς εξειδίκευσης και λαμβάνοντας υπόψη τις προβλέψεις (και τυχόν εξαιρέσεις) του νέου Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων καθώς και την υποστήριξη του παραγωγικού οικοσυστήματος στην ανάκαμψη και μετάβαση στην μετά COVID-19 εποχή. Στο ίδιο πλαίσιο, οι παρεμβάσεις θα περιλαμβάνουν και την στήριξη των επιχειρήσεων για την ενσωμάτωση νέων καινοτόμων τεχνολογιών για την μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος κατά την λειτουργία τους. Βασική επιδίωξη είναι η προσαρμογή της επιχειρηματικότητας, στις προκλήσεις της 4^{ης} Βιομηχανικής Επανάστασης, καθώς και στις απαιτήσεις της «Πράσινης Συμφωνίας» της Ε.Ε., λαμβάνοντας υπόψη τους τομείς προτεραιότητας της Περιφερειακής RIS3. Βασική προτεραιότητα παραμένει η στήριξη της επιχειρηματικότητας για την άμβλυνση των επιπτώσεων της πανδημίας και την ανάκαμψη και μετάβαση στην μετά COVID-19 εποχή.

Στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της ανθεκτικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων στους τομείς έξυπνης εξειδίκευσης, για την προσαρμογή τους στο σύγχρονο περιβάλλον και την πράσινη οικονομία, για την άμβλυνση των επιπτώσεων της πανδημίας COVID-19 και για την μετάβαση στην μετά πανδημίας εποχή.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να σημειώσουμε την ανάγκη που προκύπτει όλο και πιο επιτακτικά τα τελευταία χρόνια, για στήριξη των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε περιοχές οι οποίες καταστρέφονται ως αποτέλεσμα μιας θεομηνίας (πυρκαγιές, πλημμύρες κλπ). Ειδικότερα η κλιματική αλλαγή δεν δημιουργεί αρνητικές συνέπειες και πιέσεις μόνο στο περιβάλλον, αλλά επηρεάζει αρνητικά και το οικοσύστημα των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτή. Η επόμενη μέρα μιας καταστροφής, πρέπει να περιλαμβάνει και δράσεις «ανακούφισης» και στήριξης των επιχειρήσεων, ώστε να επιστρέψει το συντομότερο δυνατό η κανονικότητα στην λειτουργία των περιοχών που επλήγεισαν. Ενδεικτικές δράσεις άμβλυνσης των επιπτώσεων είναι η αντικατάσταση της παραγωγικότητας των πολύ μικρών, μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων, η προμήθεια βασικού εξοπλισμού και μηχανημάτων και η ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων, με βασικό στόχο την αποκατάσταση του παραγωγικού δυναμικού και του δυναμικού απασχόλησης στις

δημοτικές εκείνες κοινότητες που επηρεάστηκαν. Το μοντέλο αυτό εξάλλου έχει δράσει ιδιαίτερα αποτελεσματικά σε παρόμοιες περιπτώσεις (φωτιές Πορτογαλίας 17/6/2017, πλημμύρες Μάνδρα 15/11/2017, φωτιά στο Μάτι 23/7/2018) και πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για τα προγράμματα προκειμένου να μην συρρικνωθεί η παραγωγική βάση των περιοχών αυτών.

Στον τομέα του ανθρώπινου δυναμικού, η συγκέντρωση στην Περιφέρεια σημαντικού και εξαιρετικά ικανού επιστημονικού και τεχνικού ανθρώπινου κεφαλαίου, της προσδίδει σημαντικό πλεονέκτημα στην εξέλιξή της ως προς την ψηφιακή συνδεσιμότητα σε συνδυασμό με τη συγκέντρωση των σημαντικότερων εταιρειών τηλεπικοινωνιών και πληροφορικής της χώρας. Ωστόσο, η Περιφέρεια Αττικής, υπολείπεται σε σχέση με τις επιδόσεις των υπολοίπων Περιφερειών της ΕΕ, στην ψηφιοποίηση των επιχειρήσεων και στην απαραίτητη προσαρμογή στη βιομηχανική μετάβαση. Συγκεκριμένα, σε σύνολο 141 χωρών η Ελλάδα βρίσκεται στην 47η θέση ως προς το σύνολο των δεξιοτήτων των νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας, έχει, όμως, πολύ χαμηλότερες κατατάξεις στα κριτήρια ποιότητα επαγγελματικής εκπαίδευσης (109η θέση), αποδοχές και αποδοτικότητα (109η θέση), και ευκολία ανεύρεσης εξειδικευμένου δυναμικού (64η θέση).

Η έλλειψη ψηφιακών και άλλων δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού που σχετίζονται με την καινοτομία καθώς και την πράσινη και βιομηχανική μετάβαση, έχει αρνητική επίδραση στην απασχολησιμότητα και την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Προωθείται λοιπόν, η κάλυψη των αναγκών σε δεξιότητες στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της περιφερειακής έξυπνης εξειδίκευσης, της βιομηχανικής μετάβασης και της υποστήριξης του ψηφιακού μετασχηματισμού, με παρεμβάσεις που αναβαθμίζουν τις ικανότητες επιχειρήσεων και ανθρώπινου δυναμικού.

Για τη νέα Προγραμματική Περίοδο η Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης καλείται να είναι ευθέως συνδεδεμένη με την κατεύθυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού της βιομηχανίας και να εστιάσει στη διασύνδεση της εκπαίδευσης και κατάρτισης/ επανακατάρτισης με τις ανάγκες της βιομηχανικής μετάβασης.

Βασική επιδίωξη είναι η προσαρμογή της επιχειρηματικότητας στην Αττική στις προκλήσεις της 4ης Βιομηχανικής Επανάστασης, με τη στήριξη της ανάπτυξης και υλοποίησης κατάλληλων σχεδίων ψηφιακού μετασχηματισμού. Έμφαση θα δοθεί στη στήριξη των επιχειρήσεων για τη διάγνωση και κάλυψη των αναγκών ανάπτυξης των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και σε προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων των στελεχών τους, στα πεδία της έξυπνης εξειδίκευσης και της βιομηχανικής μετάβασης.

Στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027, αποτελεί λοιπόν, η κάλυψη των αναγκών σε δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού, μέσω της εκπαίδευσης και κατάρτισης, για τη διασύνδεση με τις ανάγκες της βιομηχανικής μετάβασης και των περιφερειακών τομέων έξυπνης εξειδίκευσης.

Στόχος Πολιτικής 2 (Μια πιο πράσινη, χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, μεταβατική προς την οικονομία μηδενικών εκπομπών άνθρακα και ανθεκτική Ευρώπη μέσω της προώθησης της καθαρής και δίκαιης ενεργειακής μετάβασης, των πράσινων και γαλάζιων επενδύσεων, της κυκλικής οικονομίας, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων και της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης)

Η Περιφέρεια Αττικής αντιμετωπίζει τα τελευταία χρόνια, ως αποτέλεσμα των επιπτώσεων κυρίως της κλιματικής αλλαγής, την αύξηση της συχνότητας εκδήλωσης ακραίων καιρικών φαινομένων που δημιουργούν σοβαρούς φυσικούς και περιβαλλοντικούς κινδύνους καθώς κι εκτεταμένες καταστροφές. Οι τραγικές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές και οι επαυξανόμενοι κίνδυνοι από τις πλημμύρες, τις δασικές πυρκαγιές, τα φυσικά φαινόμενα εν' γένει, καθώς και άλλους υγειονομικούς κινδύνους, όπως η πανδημία (COVID-19), αναδεικνύουν την αναγκαιότητα ενίσχυσης των μέτρων αντιμετώπισης τους. Βασικό εργαλείο αποτελεί το πρόσφατο Περιφερειακό Σχέδιο Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή της Αττικής (ΠεΣΠΚΑ), το οποίο βρίσκεται σε διαδικασία έγκρισης και οι δράσεις που προτείνει για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.

Κύρια αιτία των πλημμυρών στην Αττική είναι η αστικοποίηση, η οποία αυξάνει σημαντικά τον πλημμυρικό κίνδυνο. Οι πλημμύρες προκαλούνται κατά βάση από υψηλής έντασης και μικρής διάρκειας καταιγίδες, με τα ερευνητικά δεδομένα να συνηγορούν στο συμπέρασμα ότι η Αττική πλήττεται από πλημμύρες τύπου 'flash flood' (αιφνίδιες πλημμύρες). Κατά συνέπεια, οι δράσεις για τη μείωση του κινδύνου θα εστιάζουν σε αυτό τον τύπο πλημμύρας και στα συγκεκριμένα φυσικά χαρακτηριστικά, αξιοποιώντας την εμπειρία της Περιφέρειας, το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, την καλή πρακτική της προηγούμενης Π.Π. καθώς και νέες μεθοδολογίες ή εργαλεία που υφίστανται, όπως οι παρεμβάσεις ορεινής υδρονομίας (φράγματα ανάσχεσης), ή η αξιοποίηση χώρων εντός αστικού ιστού (υπόγειες δεξαμενές κάτω από κοινόχρηστους χώρους). Ο σχεδιασμός του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 επικεντρώνεται στην προώθηση παρεμβάσεων για την αντιπλημμυρική θωράκιση της Περιφέρειας, στις Ζώνες Υψηλού Κινδύνου Πλημμύρας και στη βάση μιας ειδικής εμπειρογνομοσύνης που έχει συνταχθεί για το σκοπό αυτό, ενώ θα συνεχιστεί η συνεργασία με το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας στο πλαίσιο υποστήριξης του Σχεδίου «Ξενοκράτης».

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί πρόσθετη απειλή και για τη βιοποικιλότητα. Στην Αττική υφίσταται ένα συνεκτικό και πολύμορφο δίκτυο παράκτιων και ορεινών οικοσυστημάτων, με διάσπαρτους υγροτόπους. Η γειννίαση του δικτύου με περιοχές υψηλής αρχαιολογικής και πολιτιστικής αξίας παρέχουν τη δυνατότητα δημιουργίας επιλεγμένων διαδρομών φυσικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Η προώθηση δράσεων ευαισθητοποίησης των πολιτών, θα συνδράμει σημαντικά στον περιορισμό των αρνητικών περιβαλλοντικών συνεπειών που απορρέουν από την ανθρώπινη δραστηριότητα. Στον τομέα αυτό, η Περιφέρεια Αττικής θα προωθήσει συγκεκριμένες δράσεις προβολής, προστασίας και ανάδειξης επιλεγμένων και μικρής κλίμακας περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος (π.χ. Βουρκάρι στα Μέγαρα, Δέλτα Ασωπού), σε συνέργεια με τις συνολικές πολιτικές που θα προωθηθούν από το τομεακό Πρόγραμμα του Περιβάλλοντος.

Μέσω του ΠεΣΚΠΑ της Αττικής, σε συνεργασία με το αρμόδιο Τομεακό πρόγραμμα, υλοποιείται η στρατηγική της Περιφέρειας για την αντιμετώπιση των απειλών που αναδύονται από την κλιματική αλλαγή, η οποία έχει ως βασικό στόχο τη μείωση της ευπάθειας της Περιφέρειας στις επιπτώσεις που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή και τη θωράκισή της έναντι αυτής.

Σε ό,τι αφορά στον τομέα της ενέργειας, η Αττική χαρακτηρίζεται από ένα ιδιαίτερα γερασμένο κτιριακό απόθεμα, το οποίο παρουσιάζει χαμηλό επίπεδο θερμικής προστασίας και υψηλά επίπεδα απώλειας ενέργειας, όπως και από αστικές λειτουργίες υψηλής κατανάλωσης, λόγω και του μεγέθους της μητρόπολης της Αθήνας. Στην κατεύθυνση αυτή, προκειμένου να βελτιωθεί το ενεργειακό ισοζύγιο, οι βασικές επιλογές στην Περιφέρεια θα περιλαμβάνουν έργα ενεργειακής βελτίωσης δημοσίων κτιρίων αρμοδιότητας των ΟΤΑ Α΄ και Β΄ βαθμού κατά τουλάχιστον δύο τάξεις του Πιστοποιητικού Ενεργειακής Απόδοσης (ΠΕΑ). Θεμιτή και η ενσωμάτωση ΑΠΕ, η οποία όμως θα υλοποιείται μετά την εξάντληση των συμβατικών οικοδομικών και ηλεκτρομηχανολογικών παρεμβάσεων περιστολής της ενεργειακής κατανάλωσης και βελτίωσης των ενεργειακών επιδόσεων κάθε κτιρίου. Ιδιαίτερα για τις περιπτώσεις πυκνού αστικού ιστού, προτεραιότητα είναι η πρόληψη δημιουργίας φαινομένων θερμικής νησίδας από εκτεταμένες επιφάνειες φωτοβολταϊκών, που υποβαθμίζουν το τοπικό μικροκλίμα έναντι του οφέλους του παραγωγού.

Η πολυδιάστατη συνεισφορά της διεσπαρμένης παραγωγής συστημάτων ΑΠΕ είναι αναμφισβήτητη, με αποτέλεσμα να κρίνεται επιτακτική η διατήρηση και επέκταση των σχημάτων αυτοπαραγωγής και ενεργειακού συμψηφισμού που ήδη εφαρμόζονται. Προς αυτή την κατεύθυνση, το σχήμα των Ενεργειακών Κοινοτήτων θεωρείται σημαντικό εργαλείο για την ενδυνάμωση του ρόλου των τοπικών κοινωνιών και των καταναλωτών, στη βάση των προβλέψεων και κατευθύνσεων του Ν. 4513/18. Επίσης, προβλέπεται η υλοποίηση παρεμβάσεων

εξοικονόμησης ενέργειας και ενεργειακής αυτονομίας στα νησιά του Αργοσαρωνικού και στα Κύθηρα/Αντικύθηρα (υπό σχεδιασμό σχετική πρωτοβουλία Εθνικού Αστεροσκοπείου Δήμου κι Περιφερειών). Επιπρόσθετα, θα στηριχθεί η υιοθέτηση νέων-έξυπνων τεχνολογιών με έμφαση στην αξιοποίηση της απορριπτόμενης θερμότητας, παράλληλα με γενικότερες δράσεις εξοικονόμησης ενέργειας στη λειτουργία των αστικών περιοχών (π.χ. εξοικονόμηση ενέργειας στο κεντρικό οδικό δίκτυο οδοφωτισμού αρμοδιότητας της Περιφέρειας Αττικής).

Στο πλαίσιο αυτό, στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 είναι η προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας σε δημόσια/δημοτικά κτίρια και υποδομές τοπικής σημασίας καθώς και η προαγωγή των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Σε σχέση με τους υδάτινους πόρους, τα υπόγεια αποθέματα νερού στην Αττική δέχονται φυσικό εμπλουτισμό στους ορεινούς όγκους και στις παρυφές τους, όπου τα νερά κινούνται κυρίως σε ανθρακικά πετρώματα και μπορούν να χαρακτηριστούν ως σχετικά καλής ποιότητας. Δευτερογενώς, υφίστανται ποιοτική υποβάθμιση μεταβαλλόμενης έντασης, ιδιαίτερα στις πεδινές εκτάσεις, λόγω ρύπανσης από την αστικοποίηση και τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Παράλληλα, οι υδάτινοι αυτοί πόροι διαφαίνονται ως ανεπαρκείς συγκρινόμενοι με τις μεγάλες ανάγκες νερού που υπάρχουν στην Περιφέρεια (ειδικά στα νησιά και τις παραλιακές ζώνες), εξαιτίας του μεγάλου πληθυσμού της και του αντίστοιχου υψηλού αριθμού δραστηριοτήτων. Η σημαντική πρόοδος στην κατασκευή έργων αποχέτευσης και επεξεργασίας λυμάτων και η ορθολογική και σύγχρονη διαχείριση των ζητημάτων πόσιμου ύδατος από την ΕΥΔΑΠ Α.Ε. στο σύνολο σχεδόν της Περιφέρειας Αττικής, αποτελούν δύο σημαντικές ενθαρρυντικές παραμέτρους (εξαιρούνται τα νησιά –πλην Σαλαμίνας- για τα οποία η αρμοδιότητα δεν έχει μεταφερθεί ακόμα στην ΕΥΔΑΠ).

Η ορθολογική και βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων μπορεί να επιτευχθεί μέσω της υλοποίησης παρεμβάσεων αναβάθμισης κι εκσυγχρονισμού των δικτύων υδροδότησης, καθώς και συμπληρωματικών έργων υποδομής για τη διασφάλιση επαρκούς πόσιμου νερού σε όλες τις περιοχές της Αττικής. Θα επιδιωχθεί επίσης, η εξοικονόμηση νερού μέσω της υλοποίησης δράσεων ενημέρωσης ευαισθητοποίησης των πολιτών, καθώς και αξιοποίησης νέων τεχνολογιών για την ενίσχυση του συστήματος ελέγχου διαρροών, αξιοποιώντας κι επεκτείνοντας την εμπειρία της ΕΥΔΑΠ και στις υπόλοιπες περιοχές της Περιφέρειας. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στις παραλιακές ζώνες και στις νησιωτικές περιοχές της Αττικής οι οποίες εμφανίζουν ποιοτικά και ποσοτικά ζητήματα υδάτινων πόρων, σε συνέχεια των παρεμβάσεων της περιόδου 2014-2020. Στο πλαίσιο αυτό η ΕΥΔΕΠ ολοκλήρωσε πρόσφατα σχετική εμπειρογνωμοσύνη, η οποία ενσωματώθηκε στο Περιφερειακό Σχέδιο Διαχείρισης Πόσιμου Νερού που εκπονείται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (αποτελεί αναγκαίο πρόσφορο όρο).

Η αναβάθμιση (και επέκταση όπου απαιτείται) των υποδομών διαχείρισης λυμάτων σε εναρμόνιση με τις Οδηγίες 91/271/ΕΚ και 2000/60/ΕΚ, αποτελεί μια ακόμη βασική πλευρά του προσανατολισμού του νέου Προγράμματος. Θα πρέπει όμως να συνδυαστεί με τη διασφάλιση της βιώσιμης διαχείρισης (αξιοποίηση) της παραγόμενης ιλύος, καθώς αποτελεί παραπροϊόν υψηλής προστιθέμενης αξίας και οι δυνατότητες διάθεσής της παραμένουν αναξιοποίητες, αποτελώντας δυνητικό πεδίο ανάπτυξης της πράσινης οικονομίας. Η στήριξη των υποδομών επεξεργασίας λυμάτων και δικτύων αποχέτευσης, αναμένεται να επιτευχθεί μέσω της επέκτασης αλλά και της αναβάθμισής τους (αφορά υφιστάμενες μονάδες), προκειμένου να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή επαναχρησιμοποίηση της εκροής, κατ' εφαρμογή της Υ.Α. 145116/2011. Τέλος, έμφαση θα δοθεί στους οικισμούς Γ' προτεραιότητας (ολοκλήρωση δικτύων αποχέτευσης) σύμφωνα με τις προβλέψεις του περιφερειακού Σχεδιασμού Διαχείρισης Λυμάτων, ώστε στο τέλος της νέας Π.Π. να έχει επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή συμμόρφωση.

Συνεπώς, στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 αποτελεί η βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων με συμπλήρωση και αναβάθμιση των υποδομών στις περιοχές που εμφανίζουν υποβαθμισμένη ποιότητα και ανεπάρκεια, όπως και η αναβάθμιση των υποδομών διαχείρισης λυμάτων με έμφαση στους οικισμούς Γ' προτεραιότητας.

Η Περιφέρεια Αττικής βρίσκεται σε προχωρημένη διαδικασία επικαιροποίησης του Περιφερειακού Σχεδίου Διαχείρισης Αποβλήτων, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο νέο ΕΣΔΑ (ΦΕΚ 185/Β/29.9.20). Ο μεγάλος όγκος παραγομένων αποβλήτων (περίπου 2 εκ. tn/yr), από τη μια πλευρά συνιστά διαρκή πρόκληση για τη διαχείρισή τους, ενώ από την άλλη, συγκεντρώνει έντονο ενδιαφέρον, στην κατεύθυνση προώθησης της κυκλικής οικονομίας και της πράσινης επιχειρηματικότητας. Οι εν λόγω προκλήσεις θα αντιμετωπιστούν κυρίως από το αρμόδιο τομεακό πρόγραμμα ΠΕΚΑ 21-27, το οποίο θα αναλάβει τη χρηματοδότηση του συνόλου σχεδόν των παρεμβάσεων.

Η σύγχρονη τάση στη διαχείριση των στερεών αποβλήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση αφορά στη μετατροπή της απλής διαχείρισης σε βιώσιμη αξιοποίηση υλικών, μέσω της μετάβασης στην Κυκλική Οικονομία. Προτεραιότητα αποτελεί, στο πλαίσιο του Προγράμματος, η ενίσχυση της συμμετοχής των καταναλωτών μέσω δράσεων ευαισθητοποίησης για την επιτάχυνση της μετάβασης από το γραμμικό μοντέλο ανάπτυξης στο αντίστοιχο της κυκλικής οικονομίας, μέσω της προώθησης καινοτόμων μορφών κατανάλωσης (συνεργατική οικονομία). Ειδικότερα, το Πρόγραμμα της Αττικής θα εστιάσει κυρίως σε προμήθειες τοπικού χαρακτήρα για την επίτευξη των στόχων της ανακύκλωσης, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του ΠΕΣΔΑ, δηλαδή στην ενίσχυση της διαλογής στην πηγή και συγκεκριμένα στην περαιτέρω ανάπτυξη των γωνιών ανακύκλωσης

τοπικό επίπεδο ή επαναχρησιμοποίησης υλικών, αντικειμένων κι εξοπλισμού, σε συνέργεια με το οικείο Τομεακό Πρόγραμμα, το οποίο θα αναλάβει τις κεντρικές υποδομές.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 είναι η προώθηση των αρχών της κυκλικής οικονομίας μέσω της οργάνωσης γωνιών ανακύκλωσης ή/και επαναχρησιμοποίησης υλικών, αντικειμένων κι εξοπλισμού και δράσεων ευαισθητοποίησης των πολιτών.

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του πυκνά δομημένου χώρου, όπως της μητροπολιτικής περιοχής της Αττικής, είναι το φαινόμενο της Αστικής Θερμικής Νησίδας. Πρόκειται για σημαντική παράμετρο υποβάθμισης της ποιότητας ζωής των κατοίκων και απειλής της υγείας, ιδιαίτερα του ευάλωτου πληθυσμού.

Πλέον, είναι περισσότερο από απαραίτητη, η ανάληψη δράσης για τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος, η στοχευμένη ανάπλαση περιοχών της μητρόπολης, η αναζωογόνηση και απολύμανση των υποβαθμισμένων περιβαλλοντικά εκτάσεων και τέλος η μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Ταυτόχρονα, έμφαση δίνεται στην προώθηση μέτρων για τον περιορισμό του θορύβου και των επιπτώσεων του φαινομένου της «αστικής θερμικής νησίδας», που προκαλείται από τις υποβαθμισμένες ατμοσφαιρικές συνθήκες σε συνδυασμό με τις ελλείψεις σε πράσινες επιφάνειες εντός του αστικού ιστού. Επιπλέον, θα προωθηθούν δράσεις για την ενίσχυση των πράσινων υποδομών σε τοπικό επίπεδο, όπως και για την περαιτέρω αξιοποίηση και αναβάθμιση υφιστάμενων μητροπολιτικού χαρακτήρα χώρων πρασίνου (π.χ. Πεδίον του Άρεως, Αττικό Άλσος, Πάρκο Τρίτση) σε συνέργεια και συμπληρωματικότητα με τις παρεμβάσεις του τομεακού Προγράμματος (δημιουργία Φαληρικού Πάρκου) και του Ταμείου Ανάκαμψης (διπλή ανάπλαση Βοτανικού – Ελαιώνα, ανάπλαση παραλιακού μετώπου Αθήνας, Βασιλικά κτήματα Τατοΐου, Δυτική Αθήνα κλπ)

Στον σχεδιασμό του Προγράμματος, περιλαμβάνονται παρεμβάσεις αστικής αναζωογόνησης, αξιοποιώντας κατά περίπτωση και τα εργαλεία ολοκληρωμένων χωρικών επενδύσεων, στοχεύοντας στη βελτίωση και αύξηση των χώρων πρασίνου και στην ποιοτική αναβάθμιση τους.

Η ατμοσφαιρική ρύπανση εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό πρόβλημα στην Περιφέρεια, καθώς έχει σημαντικές επιπτώσεις τόσο στην υγεία των ανθρώπων, όσο και στο σύνολο των οικοσυστημάτων. Οι εκπομπές αέριων ρύπων από τα οχήματα καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό την ποιότητα του αέρα στην Αττική. Οι επενδύσεις σε πιο βιώσιμες και φιλικές προς το περιβάλλον μεταφορές, καθώς και η προώθηση της βιώσιμης αστικής κινητικότητας, μπορούν να επιφέρουν

μεγάλες βελτιώσεις στην ποιότητα του αστικού περιβάλλοντος και ευρύτερα στην καθημερινότητα των πολιτών.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος της Αττικής θα επιδιωχθούν περιβαλλοντικά οφέλη και μείωση των εκπομπών άνθρακα, μέσω δημιουργίας οργανωμένων θεματικών διαδρομών (σε σύνδεση με τα αστικά και πολιτιστικά τοπία) σε συνδυασμό με παρεμβάσεις βελτίωσης της τοπικής κινητικότητας, με ενίσχυση / προαγωγή των μετακινήσεων που βασίζονται στην ανθρώπινη ενέργεια μέσα από την επέκταση ήπιων δικτύων μεταφοράς (δίκτυο πεζοδρόμων, ποδηλατοδρόμων κτλ.). Σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση αναμένεται να αναλάβουν και οι ολοκληρωμένες χωρικές επενδύσεις που θα εγκριθούν για την Αττική την ΠΠ 2021-2027.

Εξίσου σημαντική προτεραιότητα αποτελεί η προσβασιμότητα των υποδομών και των μέσων για τα άτομα με αναπηρία και με μειωμένη κινητικότητα. Μέσα από την υλοποίηση των σχετικών δράσεων/παρεμβάσεων θα αυξηθεί η χρήση των ΜΜΜ από τα εν λόγω άτομα, θα βελτιωθεί η ασφάλεια, η αυτονομία και η κινητικότητα αυτών, με στόχο να παρέχονται υπηρεσίες που θα βελτιώνουν την ποιότητα ζωής τους.

Με βάση τις ανωτέρω προκλήσεις, στην στρατηγική του Προγράμματος της Αττικής περιλαμβάνονται:

- Παρεμβάσεις για τη βελτίωση της αστικής κινητικότητας στη βάση των ΣΒΑΚ που εκπονούνται από τους Δήμους, σύμφωνα και με τις απαιτήσεις της πρόσφατης νομοθεσίας
- Εφαρμογή έξυπνων μεταφορικών συστημάτων, συμπεριλαμβανομένων και των ολοκληρωμένων συστημάτων πληροφόρησης επιβατών, προσβάσιμων σε όλους με πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων και ευκαιριών που δίνουν οι ΤΠΕ.
- Ενίσχυση / προαγωγή των μετακινήσεων με ανθρώπινη ενέργεια μέσα από την επέκταση ήπιων δικτύων μεταφοράς (δίκτυο πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων όπως ο Βόρειος άξονας από Θησείο μέχρι Κηφισιά καθώς και ο άξονας Άγιοι Ανάργυροι – Λάυριο – Σούνιο), συμπληρωματικά με τις δράσεις που πρόκειται να υλοποιηθούν από το Ταμείο Ανάκαμψης (νότιος ποδηλατοδρόμος από ΣΕΦ έως Βουλιαγμένη).
- Στοχευμένες παρεμβάσεις για την ανάπτυξη της πολυτροπικής κινητικότητας στην μητρόπολη, με έμφαση στην ανάπτυξη της ηλεκτροκίνησης.

Στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 στο πλαίσιο αυτό, αποτελεί η προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος, όπως και η βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος σε όρους ρύπανσης και θορύβου μέσω προώθησης πράσινων δράσεων, ενίσχυσης των υποδομών της τοπικής αυτοδιοίκησης και μέσω παρεμβάσεων βιώσιμης αστικής κινητικότητας.

Στόχος Πολιτικής 3 (Μια πιο διασυνδεδεμένη Ευρώπη μέσω της ενίσχυσης της κινητικότητας)

Ο ρόλος της Περιφέρειας Αττικής στο Εθνικό σύστημα μεταφορών και τους διευρωπαϊκούς άξονες είναι καθοριστικός, καθώς αποτελεί κύριο κόμβο του ΔΕΔ-Μ (αστικό, λιμενικό, αερολιμενικό και κόμβο τερματικού σταθμού οδικών-σιδηροδρομικών μεταφορών), με την μεγαλύτερη μεταφορική κίνηση σε εθνικό επίπεδο.

Στον τομέα των υποδομών, η Αττική διαθέτει τον διεθνή Αερολιμένα Αθηνών, τον μεγαλύτερο στη χώρα, καθώς και το μεγαλύτερο λιμάνι (Πειραιάς) που λειτουργεί ως πύλη εμπορευμάτων για χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης με ισχυρή στρατηγική θέση και το οποίο συγκαταλέγεται μεταξύ των τριών κύριων θαλασσιών πυλών εισόδου (Πειραιάς, Λαύριο, Ραφήνα).

Μέσω του λιμανιού του Πειραιά, αλλά και των αντίστοιχων υπηρεσιών στη ναυτιλία, στην ιστιοπλοΐα και στην κρουαζιέρα, διαφαίνονται ευκαιρίες ενίσχυσης των αναπτυξιακών δυνατοτήτων που συνδέονται με τον τουρισμό, ενώ η αυξανόμενη ποιοτικά και ποσοτικά τουριστική κίνηση θα πρέπει να διασυνδέεται πιο αποτελεσματικά με το νησιωτικό τουρισμό της Αττικής (Αργοσαρωνικός).

Με βάση τα ανωτέρω, στο πλαίσιο του υποσυστήματος θαλάσσιων μεταφορών στην Αττική, ο σχεδιασμός στο Πρόγραμμα αφορά αφενός στη συνέχιση και ολοκλήρωση του έργου βελτίωσης υποδομών για την εξυπηρέτηση της κρουαζιέρας στο λιμάνι του Πειραιά (εντός ΔΕΔ-Μ) και αφετέρου σε παρεμβάσεις αναβάθμισης των λιμένων Ραφήνας και Λαυρίου. Επιπλέον, προτεραιότητα αποτελούν παρεμβάσεις σε μικρότερα λιμάνια εκτός ΔΕΔ-Μ, και συγκεκριμένα στα λιμάνια της Περιφερειακής Ενότητας Νήσων της Αττικής, ενισχύοντας δράσεις υποδομής και ασφάλειας, λειτουργώντας συμπληρωματικά με τις δράσεις του τομειακού προγράμματος.

Η Περιφέρεια Αττικής περιλαμβάνει ένα ιδιαίτερα αξιόλογο οδικό δίκτυο ταχείας κυκλοφορίας με σύγχρονες υποδομές, συγκοινωνίες σταθερής τροχιάς (μετρό, τραμ, προαστιακός) που συνεχώς επεκτείνονται κι ένα εκτεταμένο δίκτυο λοιπών μέσων (λεωφορεία, τρόλεϊ, ΚΤΕΛ κ.α.). Στρατηγικής σημασίας αποτελεί η υλοποιούμενη επένδυση στο Ελληνικό, καθώς και τα έργα στη

Μαρίνα Αλίμου. Αναμένεται μέχρι το τέλος της τρέχουσας Π.Π. να έχει ολοκληρωθεί σε σημαντικό βαθμό η επέκταση του δικτύου Μετρό και Τραμ στην Αθήνα, με στόχο τη σημαντική αύξηση της χρήσης περιβαλλοντικά φιλικών ΜΜΜ. Επιπρόσθετα, θετική εξέλιξη είναι ότι στα ΜΜΜ της Αθήνας εφαρμόζεται πλέον η χρήση ΤΠΕ (π.χ. ηλεκτρονικό εισιτήριο, συστήματα διαχείρισης στόλου και πληροφόρησης επιβατών), χάρη στις παρεμβάσεις του ΠΕΠ Αττικής των περιόδων 2007-2013 και 2014-2010. Στο πλαίσιο του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027, σχεδιάζεται η επέκταση του αμαξοστασίου ΤΡΑΜ στο Ελληνικό, έργο το οποίο ωριμάζει στο πλαίσιο της περιόδου 2014-2020 και θα ολοκληρώσει την επέκταση του Τραμ στον Πειραιά.

Παρά την ανάπτυξη των μέσων μεταφοράς σταθερής τροχιάς, η εξάρτηση της Περιφέρειας Αττικής από τις οδικές μεταφορές είναι υψηλή, όπου πέρα των υψηλών δεικτών ατυχημάτων (η Αττική κατέχει τη 1η θέση στη χώρα, σε αριθμό ατυχημάτων ανά 100.000 κατοίκους, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για τον Ιανουάριο του 2019), καταγράφονται παράλληλα, η προβληματική διαμόρφωση ισόπεδων κόμβων, η έλλειψη σήμανσης και σε πολλές περιπτώσεις η ελλιπής κυκλοφοριακή οργάνωση, αλλά και η ύπαρξη εν γένει σημείων μεγάλης επικινδυνότητας. Επιπλέον, παραμένει ανεπαρκής η προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρία και η μειωμένη κινητικότητα.

Συνεπώς κρίσιμο στοιχείο στο μεταφορικό οδικό δίκτυο της Περιφέρειας Αττικής, αποτελεί η διαμόρφωση ενός πλαισίου οδικών παρεμβάσεων για την αποσυμφόρηση των συνδέσεων του λεκανοπεδίου με τις γύρω περιοχές και τον ΠΑΘΕ, εξασφαλίζοντας ότι οι στρατηγικές μετακινήσεις δεν θα παρεμποδίζονται από την υπερβολική χρήση των αντίστοιχων υποδομών από την τοπική κυκλοφορία. Στο πλαίσιο αυτό, ο σχεδιασμός του Προγράμματος της Αττικής αφορά ενδεικτικά σε παρεμβάσεις βελτίωσης γεωμετρικών χαρακτηριστικών και άρσης επικινδυνότητας επαρχιακών οδών (ενδεικτικά Παλαιάς Εθνικής Οδός Αθήνα-Θήβα, Δροσιά-Διόνυσος-Ν. Μάκρη), στην κατασκευή επιπρόσθετων ανισόπεδων κόμβων, στην ολοκλήρωση των διασυνδέσεων με την Π.Ε.Ο. Αθηνών – Κορίνθου, σε έργα αύξησης της οδικής ασφάλειας στους κεντρικούς οδικούς άξονες του αστικού ιστού, ταυτόχρονα με την υλοποίηση πολλαπλών πρότυπων οδικών διαβάσεων στο κεντρικό οδικό δίκτυο της Περιφέρειας και τοπικών, υψηλής επικινδυνότητας σημείων εντός αστικού ιστού (σχολεία, παιδικές χαρές κλπ) . Σε ότι αφορά το υποσύστημα οδικών μεταφορών εντός ΔΕΔ-Μ, στον σχεδιασμό περιλαμβάνονται έργα για την αύξηση της οδικής ασφάλειας και την άρση επικινδυνότητας σε συγκεκριμένα σημεία αρμοδιότητας της Περιφέρειας Αττικής (π.χ. Λεωφόρος Κηφισίας από χ.θ. 0+000 έως χ.θ. 15+169).

Με βάση τα παραπάνω, στρατηγικές επιλογές του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 είναι οι εξής:

- Βελτίωση της προσβασιμότητας των πολιτών και αύξηση της οδικής ασφάλειας στο εθνικό, περιφερειακό και τοπικό οδικό δίκτυο, σύμφωνα και με τον επιχειρησιακό στόχο 1.1 (μείωση «μελανών» σημείων για την οδική ασφάλεια) του Περιφερειακού Σχεδίου Μεταφορών της Αττικής
- Ενίσχυση κι επέκταση των βιώσιμων, ανθεκτικών στην κλιματική αλλαγή και έξυπνων μεταφορικών δικτύων για την αναβάθμιση της τοπικής και υπερτοπικής πολυτροπικής συνδεσιμότητας της Περιφέρειας.

Στόχος Πολιτικής 4 (Μια πιο κοινωνική Ευρώπη χωρίς αποκλεισμούς, μέσω της υλοποίησης του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων)

Η Περιφέρεια Αττικής συγκεντρώνει σημαντικά υψηλό ποσοστό πληθυσμού, οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα η αναπτυξιακή της πορεία να επηρεάζει καθοριστικά όχι μόνο τις οικονομικές προοπτικές, αλλά και τις διαστάσεις της κοινωνικής συνοχής και τις δυνατότητες κοινωνικής ένταξης μεγάλου τμήματος του πληθυσμού της χώρας.

Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης της περασμένης δεκαετίας, είχαν σοβαρό οικονομικό και κοινωνικό αντίκτυπο στην Ελλάδα. Στην Περιφέρεια Αττικής συγκεντρώνεται το 53,1% των απασχολούμενων της χώρας (εργατικό δυναμικό) με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat το ποσοστό ανεργίας για την Αττική ανερχόταν στο 15,7% τον Δεκέμβριο του 2019. Βάσει των στοιχείων του ΟΑΕΔ (Μάιος 2021) εντοπίζεται υψηλότερη συγκέντρωση εγγεγραμμένων ανέργων, ύψους 33,16% στην Περιφέρεια Αττικής, σε σχέση με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της χώρας (321.766 άτομα). Η τιμή αυτή είναι αυξημένη κατά 11% από τον αντίστοιχο μήνα του 2019 με τους μακροχρόνια ανέργους να καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο ποσοστό αυτής, ύψους 60%. Σημειώνεται ότι ποσοστό 65% στους δείκτες ανεργίας, καταλαμβάνουν οι γυναίκες.

Τα σημαντικά ποσοστά ανεργίας και η δυσμενής πορεία του κατά κεφαλήν εισοδήματος, αντανακλούν σε αυξημένο ποσοστό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat (2020), το 24,1% του πληθυσμού της Αττικής αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, το οποίο ποσοστό, αν και βελτιωμένο τα τελευταία χρόνια (2015: 31,5%, 2018: 28,3%), παραμένει υψηλό λαμβάνοντας υπόψη και το πληθυσμιακό μέγεθος της Περιφέρειας. Η εικόνα αυτή γίνεται ιδιαίτερα

ανησυχητική, καθώς στα παιδιά το ποσοστό αυτό αγγίζει το 21,1%. Σύμφωνα δε, με τα διαθέσιμα στοιχεία του ΚΕΑ, οι πολίτες ηλικίας 68 και άνω αποτελούν το 13% των ωφελούμενων του ΚΕΑ (7.204 πολίτες) στην Περιφέρεια Αττικής.

Η αύξηση της απασχολησιμότητας του ανθρώπινου δυναμικού, κυρίως μέσω της εφαρμογής της κοινωνικής οικονομίας και της δημιουργίας νέων ευκαιριών για εργασία, αποτελεί για την Περιφέρεια Αττικής βασική επιλογή πολιτικής. Αποδεδειγμένα προβλήματα τα οποία απαιτούν διαρθρωτικές παρεμβάσεις, αφορούν στις αδυναμίες πρόσβασης στην απασχόληση και στην αναντιστοιχία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης της εργασίας για τους νέους με έμφαση σε όσους βρίσκονται εκτός εργασίας, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (ΕΕΕΚ, 15-29) καθώς και τους μακροχρόνια άνεργους. Το ποσοστό ανεργίας για τους άνω των 15 ετών ανήλθε στο 30,7% το 2019 (Eurostat).

Εξίσου σημαντική είναι και η προώθηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας και ειδικότερα η στήριξη της απασχόλησης, της σταδιοδρομίας και της επιχειρηματικότητάς τους. Το ποσοστό της γυναικείας ανεργίας, αν και μειούμενο τα τελευταία χρόνια, παραμένει σε υψηλά επίπεδα στην Αττική (20,1% το 2019, Eurostat). Προς αυτή την κατεύθυνση, ιδιαίτερο βάρος θα δοθεί στη βελτίωση της ισορροπίας επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής μέσω της προώθησης καινοτόμων μοντέλων οργάνωσης και λειτουργίας των επιχειρήσεων καθώς και της περαιτέρω ενίσχυσης ήδη επιτυχημένων δράσεων και παρεμβάσεων. Στην ίδια κατεύθυνση, σημαντικό ρόλο αναμένεται να διαδραματίσει η ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και η υποστήριξη των δομών προώθησης της κοινωνικής οικονομίας.

Στο ίδιο πλαίσιο, βάσει στοιχείων της Eurostat (2020), το επίπεδο του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού φθάνει στην Αττική στο 24,1%, το οποίο ποσοστό αξιολογείται ως υψηλό, λαμβάνοντας υπόψη και το πληθυσμιακό μέγεθος της Περιφέρειας. Ειδικότερα, το ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας ανέρχεται στο 12,5% για το 2020.

Στρατηγικές επιλογές, λοιπόν, του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 αποτελούν:

- η ενίσχυση της ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτικές και βιώσιμες υπηρεσίες απασχόλησης,
- η καταπολέμηση της φτώχειας και της ακραίας φτώχειας, συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων από την πανδημία COVID-19.

Στον τομέα της υγείας, τα όρια του συστήματος δοκιμάζονται ισχυρά, αφού η αντιμετώπιση της πανδημικής κρίσης έρχεται να προστεθεί στην οικονομική κρίση, στις κοινωνικές ανισότητες, στη γήρανση του πληθυσμού, στις υψηλές μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές καθώς και στις σύγχρονες περιβαλλοντικές απειλές. Στην Περιφέρεια Αττικής συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό υπηρεσιών υγείας – πρόνοιας και ιατρικού προσωπικού. Ειδικότερα, καταγράφεται το 31% των νοσοκομειακών μονάδων της χώρας και το 40% του συνόλου των οργανικών κλινών, ενώ οι δύο δομές ψυχικής υγείας (Δρομοκαΐτειο και Ψυχιατρικό Νοσοκομείο) που διαθέτουν 900 κλίνες Μονάδων Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης (ΜΨΑ), αντιστοιχούν στο 39% του συνόλου της χώρας.

Οι ανάγκες αντιμετώπισης των επιπτώσεων στην μετά COVID-19 εποχή, καθιστούν επιτακτική την αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων πόρων για τη βελτίωση της ικανότητας, της προσβασιμότητας και της ανθεκτικότητας του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης (δημόσια υγεία, δευτεροβάθμια και πρωτοβάθμια).

Περαιτέρω, η θωράκιση της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας θα συντελέσει στην μείωση της επιβάρυνσης της δευτεροβάθμιας υγείας, ιδιαίτερα σε περιοχές με επιβαρυνμένα χαρακτηριστικά και υψηλές συγκεντρώσεις ευάλωτου πληθυσμού. Στην ίδια κατεύθυνση, εξίσου σημαντικό ρόλο αναμένεται να διαδραματίσει και η αναβάθμιση των υπηρεσιών μακροχρόνιας περίθαλψης καθώς επίσης και οι δράσεις πρόληψης μέσω του θεσμού των ΚΕΠ Υγείας (<https://kepygeias.org>) σε συνέργεια και συμπληρωματικότητα με τα ΤΟΜΥ.

Στο πεδίο των υποδομών και υπηρεσιών υγείας της Περιφέρειας καταγράφεται, αφενός μεν η ανάγκη περαιτέρω αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού του ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού, περιλαμβανομένου της ανάπτυξης υποδομών τηλεϊατρικής σε απομακρυσμένες περιοχές, αφετέρου δε η διαχρονική έλλειψη πλήρως λειτουργικών Κέντρων Υγείας στα νησιά, καθώς και μιας κεντρικής δομής υγείας στην Ανατολική Αττική, στοιχεία που επηρεάζουν αρνητικά πρωτίστως την ποιότητα διαβίωσης των κατοίκων των περιοχών αυτών και δευτερευόντως το αναπτυξιακό τους προφίλ. Παράλληλα, παρατηρείται έλλειψη Κέντρων Υγείας, τα οποία θα μπορούσαν να αναχαιτίσουν τις μεγάλες ροές ασθενών στα εξωτερικά ιατρεία των Νοσοκομείων (στο πλαίσιο του ΠΕΠ 2014-2020 υλοποιείται ένα πρόγραμμα εξοπλισμού των Περιφερειακών Κέντρων Υγείας Αστικού τύπου, το οποίο χρήζει ενίσχυσης).

Στο πλαίσιο αυτό, στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 είναι η βελτίωση της προσβασιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της ανθεκτικότητας των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης με έμφαση στην ενίσχυση της πρωτοβάθμιας υγείας στην Περιφέρεια, όπως και των υπηρεσιών μακροχρόνιας περίθαλψης, συμπεριλαμβανομένης της πρόληψης κινδύνων για τη δημόσια υγεία.

Στο πεδίο της εκπαίδευσης, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat (2020), το ποσοστό των ατόμων εκτός εκπαίδευσης και απασχόλησης, ηλικίας 15-24, για την Περιφέρεια Αττικής ανέρχεται στο 10,1%, χαμηλότερο του μέσου όρου της χώρας (11,5%), ωστόσο παραμένει σημαντικό, λαμβάνοντας υπόψη και το πληθυσμιακό μέγεθος της Περιφέρειας. Το ποσοστό δε, απασχόλησης ατόμων ηλικίας 15 έως 34 ετών εκτός εκπαίδευσης και κατάρτισης μειώθηκε σε 61,6% το 2020, σε σχέση με το 2019 (68%).

Η απασχόληση και η δια βίου μάθηση συνιστούν δύο άρρηκτα συνδεδεμένους κρίκους στην αλυσίδα ανάπτυξης, με την αναβάθμιση των δεξιοτήτων να αποτελεί σημαντική συνιστώσα για τη διευκόλυνση της επαγγελματικής εξέλιξης. Χαρακτηριστική είναι η χαμηλή συμμετοχή του εργατικού δυναμικού σε προγράμματα κατάρτισης (4,5% έναντι του μέσου όρου της ΕΕ 11,1% σύμφωνα με τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου). Επιπλέον, η συμπεριληπτική εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες υστερεί σημαντικά (Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας).

Προς την κατεύθυνση αυτή, οι ψηφιακές δεξιότητες καθώς και οι «ήπιες» δεξιότητες που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα, την προσαρμοστικότητα και τη διαχείριση της αλλαγής, αποτελούν συστατικό ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού, δίνοντας έμφαση στη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών στα άτομα με αναπηρία, χρόνιες παθήσεις και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Στον τομέα των υποδομών εκπαίδευσης, κατά την τελευταία δεκαετία, η προσφυγική κρίση είχε ως αποτέλεσμα τουλάχιστον 12.000 παιδιά σε σχολική ηλικία να ενταχθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα, προσθέτοντας επιπλέον προκλήσεις. Ο χάρτης των εκπαιδευτικών υποδομών της Αττικής χαρακτηρίζεται από μεγάλο αριθμό παλαιών κτιριακών υποδομών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με σημαντικές ελλείψεις σε εξοπλισμό, κυρίως ΤΠΕ, που εντείνονται περισσότερο εξαιτίας των αναγκών που δημιουργεί η πανδημική κρίση. Η ύπαρξη μοναδικού δικαιούχου (ΚΤΥΠ ΑΕ), η τυποποίηση των παρεμβάσεων και η χαρτογράφηση αναγκών σε σχολικές υποδομές αποτελούν ιδιαίτερα θετικά στοιχεία προς αυτή την κατεύθυνση.

Η επιτυχής ανταπόκριση του εκπαιδευτικού συστήματος στις σύγχρονες οικονομικές, τεχνολογικές, κοινωνικές και δημογραφικές προκλήσεις, είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα της αναπτυξιακής δυναμικής της περιφερειακής οικονομίας, την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Η επαγγελματική κατάρτιση και δια βίου μάθηση αποτελεί μοχλό ανάσχεσης της ανεργίας, με την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και ιδιαίτερα των ψηφιακών, να αποτελεί σημαντική συνιστώσα διευκόλυνσης της επαγγελματικής αποκατάστασης. Γι' αυτό, αποτελεί προτεραιότητα, η βελτίωση της ποιότητας των προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και πιστοποίησης, με έμφαση στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ειδική μέριμνα θα δοθεί στις δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης γυναικών, ατόμων με αναπηρία, χρόνιων πασχόντων και ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Η ανάπτυξη δεξιοτήτων στο ανθρώπινο δυναμικό για τη ψηφιακή μετάβαση, οφείλει να απευθύνεται όχι μόνο στον ιδιωτικό τομέα, αλλά και στις υπηρεσίες της περιφερειακής και τοπικής δημόσιας διοίκησης, οι δομές και τα στελέχη της οποίας παίζουν καθοριστικό ρόλο στο σχεδιασμό, διαχείριση και υλοποίηση των δημόσιων πολιτικών.

Κατά συνέπεια, στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 αποτελεί η ενίσχυση υποδομών και δράσεων εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης δια βίου μάθησης.

Οι αιτούντες άσυλο που διαμένουν στην Περιφέρεια Αττικής ανέρχονται σε ποσοστό 0,6% επί του πληθυσμού και σε αναλογία 25% επί του συνόλου των αιτούντων στη χώρα, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου, Ιούνιος 2020). Σύμφωνα με το πρόγραμμα ΗΛΙΟΣ ποσοστό 51% (4.045) των δικαιούχων διεθνούς προστασίας έχει τοποθετηθεί στην Αττική. Επιπλέον, σύμφωνα με τα στοιχεία των Κέντρων Κοινότητας (Α' Εξαμήνου 2020), οι ωφελούμενοι που έχουν αιτηθεί υποστηρικτικές υπηρεσίες - υπήκοοι τρίτων χωρών ή/και μη δηλωμένης υπηκοότητας - ανέρχονται σε ποσοστό 36,3%, ενώ τα μέλη των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, όπως οι Ρομά, αποτελούν το 8% των ωφελούμενων.

Σύμφωνα με έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ (2020), η ευθύνη φροντίδας παιδιών ή εξαρτώμενων συγγενών αναφέρεται περισσότερο στις γυναίκες και αφορά, είτε σε παιδιά ηλικίας μέχρι 14 ετών (26,5%), είτε σε εξαρτημένους συγγενείς ηλικίας 15 ετών και άνω (9,8%). Στο ίδιο πλαίσιο, η φροντίδα μικρών παιδιών επηρεάζει την απασχόληση των γυναικών σε ποσοστό 32% έναντι 14,6% των ανδρών. Στην Περιφέρεια Αττικής, το σχολικό έτος 2019-2020 λειτουργούσαν 470 Δημοτικοί Παιδικοί – Βρεφονηπιακοί σταθμοί, οι οποίοι εξυπηρέτησαν 31.226 βρέφη και νήπια προσχολικής ηλικίας και 634 Ιδιωτικές Μονάδες Φροντίδας Προσχολικής Αγωγής και Διαπαιδαγώγησης

ΜΦΠΑΔ - Βρεφονηπιακοί σταθμοί, οι οποίοι εξυπηρέτησαν 32.199 βρέφη και νήπια προσχολικής ηλικίας.

Στο πεδίο των κοινωνικών δομών και υποδομών, κατά την Π.Π. 2014-2020, παρότι δημιουργήθηκε ένα μεγάλο δίκτυο σε ολόκληρη την Περιφέρεια, εντούτοις καταγράφονται ακόμα σημαντικές ελλείψεις σε προνοιακές δομές προστασίας ηλικιωμένων και ατόμων με αναπηρία. Οι ελλείψεις αυτές αφορούν κυρίως σε Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων και στη μη ενεργοποίηση του θεσμού των Μονάδων Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΜΦΗ).

Η αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός των μηχανισμών κοινωνικής αλληλεγγύης, αποτελούν βασικές επιλογές για να περιοριστεί η εισοδηματική ανισότητα, ο κίνδυνος φτώχειας και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Η διασφάλιση καθολικής πρόσβασης σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, οι δράσεις για την αντιμετώπιση του εκπαιδευτικού και στεγαστικού διαχωρισμού, η ανάπτυξη υπηρεσιών φροντίδας με έμφαση στην οικογένεια και την κοινότητα, αποτελούν μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση, παράλληλα με τη δημιουργία και τον εκσυγχρονισμό υποδομών κοινωνικής πρόνοιας και φροντίδας. Στο πλαίσιο των πολιτικών αντιμετώπισης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, σημαντική προτεραιότητα αποτελεί και η στήριξη των δικαιωμάτων των παιδιών.

Στο πεδίο της κοινωνικής ένταξης πολιτών τρίτων χωρών, μεταναστών και δικαιούχων διεθνούς προστασίας, συμπεριλαμβανομένων των ασυνόδευτων ανηλίκων, καθώς και των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων (ουσιοεξαρτώμενοι, αποφυλακισμένοι, άστεγοι, άποροι, Ρομά, κ.ά.), θα δοθεί έμφαση στη δημιουργία των κατάλληλων δομών φιλοξενίας σε συνδυασμό με την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Απώτερος στόχος είναι η εξασφάλιση συνθηκών για την ασφαλή και αξιοπρεπή διαβίωσή τους καθώς και η δημιουργία ευνοϊκών όρων για την κοινωνική τους ενσωμάτωση (εργασία, εκπαίδευση, κ.ά.).

Περαιτέρω, προκρίνεται η συνέχιση και η ενίσχυση (διεύρυνση) των κοινωνικών δομών που χρηματοδοτήθηκαν κατά την τρέχουσα Π.Π., με ιδιαίτερο βάρος σε υποδομές και δράσεις προστασίας του παιδιού, καθώς και της τρίτης ηλικίας, μεταξύ άλλων με υποδομές, όπως η κοινωνική στέγαση, κ.ά.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, στρατηγικές επιλογές του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 είναι οι ακόλουθες:

- Πρόληψη και καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

- Αναβάθμιση και επέκταση υποδομών – υπηρεσιών για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της ενεργητικής ένταξης, με έμφαση στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, στις περιθωριοποιημένες κοινότητες και στους πολίτες τρίτων χωρών.
- Στοχευμένες δράσεις για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους.

Στα δυνατά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της Αττικής περιλαμβάνονται τα μοναδικά τοπόσημα παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, οι πολιτιστικές υποδομές, και χωρικές ενότητες με δυναμική περαιτέρω ανάπτυξης του τουρισμού. Η αναβάθμιση του εκτενούς πολιτιστικού αποθέματος και της τουριστικής δυναμικής σε συνδυασμό με παρεμβάσεις προώθησης της κοινωνικής καινοτομίας, δύναται να συμβάλλουν στην ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης της Αττικής και της κοινωνικής ένταξης των ομάδων στόχου που θα εμπλακούν, αξιοποιώντας το τοπικό κοινωνικό κεφάλαιο.

Στο πλαίσιο υλοποίησης του χωρικού σχεδιασμού στην Περιφέρειας Αττικής και διασφάλισης του ολοκληρωμένου χαρακτήρα, μέρος της στόχευσης και στρατηγικής του ΣΠ.4 θα ενταχθεί στα ολοκληρωμένα χωρικά προγράμματα που θα εγκριθούν, με έμφαση την στήριξη του πολιτισμού και του τουρισμού. Παράλληλα, εκτός του πλαισίου των χωρικών παρεμβάσεων, στον σχεδιασμό του Προγράμματος εντάσσονται η αναβάθμιση και ανάπτυξη υποδομών πολιτισμού, αθλητισμού και τουρισμού με κύρια προτεραιότητα την κατασκευή του Παραολυμπιακού Αθλητικού Κέντρου Ραφήνας, όπως επίσης η στήριξη κι ο εμπλουτισμός πολιτιστικών δρώμενων, η ανάπτυξη ψηφιακών δράσεων στον τομέα πολιτισμού, που θα συνδυάζονται με δράσεις προώθησης της αειφορίας και κοινωνικής καινοτομίας.

Συνεπώς, στρατηγική επιλογή του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 είναι η ενίσχυση του ρόλου του πολιτισμού και του αειφόρου τουρισμού στην κοινωνική ένταξη και στην κοινωνική καινοτομία.

Στόχος Πολιτικής 5 (Μια Ευρώπη πιο κοντά στους πολίτες της, μέσω της προώθησης της βιώσιμης και ολοκληρωμένης ανάπτυξης όλων των τύπων των εδαφικών περιοχών και τοπικών πρωτοβουλιών)

Η χωρική εστίαση της πολιτικής συνοχής αποκτά στην τρέχουσα, αλλά και στην επόμενη Προγραμματική Περίοδο, ιδιαίτερη σημασία για τις Περιφέρειες. Οι μητροπολιτικές περιοχές, όπως η Αττική, αποτελούν μια ειδική χωρική ενότητα, καθώς σε αυτές συγκεντρώνεται μεγάλο μέρος πληθυσμού, οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες συνοδεύονται από

εκτεταμένες αντίστοιχες ανάγκες, που συνδυάζονται με τη χωρική διάσταση, αλλά και από πλήθος ευκαιριών για προώθηση πολιτικών με έμφαση στην καινοτομία και τις συνέργειες.

Οι στρατηγικές ΟΧΕ/ΒΑΑ της περιόδου 2014-2020 βασίστηκαν σε μια μακροπρόθεσμη Στρατηγική που ήταν θεσμικά κατοχυρωμένη και χωρικά προσδιορισμένη (ΡΣΑ, ΣΟΑΠ). Η κλίμακα των ΟΧΕ- ΒΑΑ, τόσο από άποψη χωρικής εστίασης (περιοχή παρέμβασης), όσο και από άποψη προϋπολογισμού, αξιολογείται ως κατάλληλη για να είναι ολοκληρωμένη και αποτελεσματική, με σαφή τα στρατηγικά οράματα των χωρικών παρεμβάσεων.

Στην επόμενη Π.Π. 2021-2027, πυρήνας του χωρικού σχεδιασμού για την Αττική θα αποτελέσει και πάλι η ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής της αστικής μητροπολιτικής περιοχής της Περιφέρειας. Επομένως, ιδιαίτερη μέριμνα στη νέα Π.Π. θα δοθεί στη συνέχιση των τεσσάρων ΟΧΕ - ΒΑΑ που εφαρμόζονται στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Αθήνας-Πειραιά στις οποίες μετέχουν οι τρεις πολυπληθέστεροι Δήμοι της Περιφέρειας, αλλά και άλλοι Δήμοι με υψηλή συγκέντρωση πληθυσμού και οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Έμφαση δε θα δοθεί στην επέκταση της περιοχής εφαρμογής αυτών, με τη συμμετοχή και νέων γειτονικών δήμων όπου απαιτείται, καθώς και ανάλογη επικαιροποίηση/ εμπλουτισμό των Σχεδίων Δράσης στις αναθεωρημένες ή/και νέες Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης, οι οποίες θα λάβουν υπόψη και τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται στη μετά COVID-19 εποχή. Βασικό πλεονέκτημα για την υλοποίηση των ΟΧΕ-ΒΑΑ στη νέα Π.Π. και ειδικότερα για τη συνέχιση των υφιστάμενων τεσσάρων ΟΧΕ – ΒΑΑ, αποτελεί η εμπειρία από την υλοποίησή τους και η τεχνογνωσία που έχει ήδη αποκτηθεί από τις αστικές αρχές και τους αντίστοιχους ΕΦΔ οι οποίοι σχεδίασαν και υλοποιούν τις αντίστοιχες Στρατηγικές Βιώσιμης Αστικής Ανάπτυξης. Να σημειωθεί ότι η υποβολή και έγκριση αναθεωρημένων στρατηγικών είναι αναγκαία για την απρόσκοπτη ολοκλήρωση της υλοποίησης των υφιστάμενων Δράσεων, για την επικαιροποίησή τους όπου αυτό κριθεί απαραίτητο από τις Αστικές Αρχές αλλά και για την εισαγωγή νέων Δράσεων για ανάγκες και περιοχές που δεν ήταν δυνατόν να εξυπηρετηθούν από τις υφιστάμενες στρατηγικές.

Με βάση τα παραπάνω, στρατηγική επιλογή του Προγράμματος είναι η προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης μέσα από την συνέχιση υλοποίησης των εγκεκριμένων ΟΧΕ/ΒΑΑ της ΠΠ 2014-2020, την αναθεώρηση/ επικαιροποίηση του αναπτυξιακού οράματος που υπηρετούν καθώς και τις αναγκαίες προσαρμογές στις στρατηγικές και στις περιοχές παρέμβασης, όπου αυτό απαιτηθεί.

Στα δυνατά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της Αττικής που δημιουργεί ο μητροπολιτικός χαρακτήρας της Περιφέρειας, περιλαμβάνονται, επιπλέον και τα μοναδικά τοπόσημα παγκόσμιας

πολιτιστικής κληρονομιάς, οι πολιτιστικές υποδομές, χωρικές ενότητες με δυναμική ανάπτυξης του τουρισμού και οι εισροές επισκεπτών που αποζητούν την εμπειρία των πολιτιστικών διαδρομών, των διαδρομών γαστρονομίας, του Ιατρικού Τουρισμού, του Συνεδριακού Τουρισμού και άλλων θεματικών μορφών τουρισμού.

Στο πλαίσιο αυτό, προωθείται ολοκληρωμένη χωρική παρέμβαση οργάνωσης και ανάδειξης του θεματικού άξονα του πολιτισμού στην ευρύτερη περιοχή της Περιφέρειας αλλά και ειδικότερα στις περιοχές της Αθήνας, της Ελευσίνας και του Λαυρίου (τριλογία). Η βασική στόχευση επικεντρώνεται σε δυο σημεία:

- στη διάχυση της τουριστικής κίνησης χωρικά σε όλη την Περιφέρεια της Αττικής, με έμφαση τις υποδομές πολιτισμού.
- στην επιμήκυνση της χρονικής διάρκειας της παραμονής των επισκεπτών με τον εμπλουτισμό των εμπειριών των επισκεπτών.

Κρίσιμης σημασίας προτεραιότητα στη νέα Π.Π. αποτελεί η κάλυψη αναγκών και γεωγραφικών περιοχών που δεν εξυπηρετούνται από τις υφιστάμενες ΟΧΕ-BAA με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση νέων ΟΧΕ στην μητροπολιτική αστική περιοχή. Η διεύρυνση της εφαρμογής του εργαλείου των ΟΧΕ και σε άλλους τύπους χωρικών ενότητων, αλλά και σε ειδικές θεματικές και άλλες αλυσίδες αξίας, κρίνεται απαραίτητη για την ικανοποίηση μεγαλύτερου μέρους των αναγκών της Περιφέρειας, τόσο σε επίπεδο γεωγραφικών περιοχών που ορίζονται από συγκεκριμένα διοικητικά όρια, όσο και σε περιοχές που αναδεικνύονται από συγκεκριμένες αλυσίδες αξίας.

Σε ότι αφορά στο σχεδιασμό και υλοποίηση νέων ΟΧΕ, προτείνεται να δοθεί έμφαση στον εντοπισμό τομέων αναπτυξιακού πλεονεκτήματος της Περιφέρειας καθώς και ειδικών διαλειτουργιών που αναδεικνύονται από συγκεκριμένες αλυσίδες αξίας αξιοποιώντας μεταξύ άλλων, συνδετήριους οδικούς άξονες, το παραλιακό μέτωπο, τους μητροπολιτικούς χώρους πρασίνου κλπ., ώστε να εμπλουτιστούν τα χωρικά εργαλεία και με την προώθηση θεματικών ΟΧΕ. Επίσης, έμφαση θα πρέπει να δοθεί και σε περιοχές με σημαντικά προβλήματα, τόσο στο χωρικό σχεδιασμό και στις υποδομές, όσο και σε θέματα κοινωνικής συνοχής (φτώχεια, παραβατικότητα, σχολική διαρροή κλπ.) οι οποίες μάλιστα επλήγησαν από σημαντικές φυσικές καταστροφές, όπως πλημμυρικά φαινόμενα, πυρκαγιές αλλά και σεισμικά φαινόμενα.

Η ανάδειξη του διεθνούς μητροπολιτικού ρόλου της Αττικής συνδέεται επίσης άμεσα, με την αναβάθμιση των σημαντικών χώρων πρασίνου και των Πάρκων της Περιφέρειας, που μπορούν να

ενισχύσουν την ελκυστικότητα της Περιφέρειας και να δημιουργήσουν συνέργειες με την Πολιτιστική και την Τουριστική Ανάπτυξη, καθώς και με την Δημιουργική Οικονομία και τη Βιώσιμη Κλαδική και Τοπική Ανάπτυξη (Πεδίο του Άρεως, Αττικό Άλσος, Πάρκο Τρίτση) καθώς / όπως επίσης και με την ανάδειξη και αξιοποίηση του Αδριάνειου Υδραγωγείου, ως διαδρομή πολιτισμού, τουρισμού αναψυχής και βελτίωσης του μικροκλίματος.

Σε ότι αφορά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση νέων ΟΧΕ, θα επιδιωχθεί η διερεύνηση και ένταξη αξόνων της Αθήνας στην ολοκληρωμένη χωρική προσέγγιση. Οι εν λόγω άξονες θα είναι είτε θεματικοί, είτε λειτουργικοί και διασύνδεσης, οι οποίοι συγκεντρώνουν δραστηριότητες αιχμής στους τομείς: Πολιτισμός, Αναψυχή, Διοίκηση, Εμπόριο-Επιχειρηματικότητα, Τουρισμός, Εκπαίδευση κτλ.

Ειδικότερα, θα δοθεί έμφαση στον εντοπισμό τομέων αναπτυξιακού πλεονεκτήματος της Περιφέρειας καθώς και ειδικών διαλειτουργιών που αναδεικνύονται από συγκεκριμένες αλυσίδες αξίας αξιοποιώντας μεταξύ άλλων, συνδετήριους οδικούς άξονες, το παραλιακό μέτωπο, τους μητροπολιτικούς χώρους πρασίνου κλπ., ώστε να εμπλουτιστούν τα χωρικά εργαλεία και με την προώθηση θεματικών ΟΧΕ στον μητροπολιτικό ιστό.

Σε ότι αφορά το νησιωτικό σύμπλεγμα της Περιφέρειας Αττικής, τα νησιά διαθέτουν σημαντικούς φυσικούς, ιστορικούς και πολιτιστικούς πόρους, αποτέλεσμα τόσο της φυσικής τους διαμόρφωσης, όσο και της συμμετοχής τους στα μεγάλα ιστορικά γεγονότα της χώρας από την Επανάσταση και μετά. Παρά την ύπαρξη σημαντικών πλεονεκτημάτων, η τουριστική δραστηριότητα στα Νησιά παρουσιάζει υστέρηση ιδιαίτερα όσον αφορά το επίπεδο της παρεχόμενης προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών, ενώ παρατηρούνται και προβλήματα συνδεσιμότητας, παρά τη γειννίαση τους με την Αθήνα. Στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης χωρικής προσέγγισης, η εστίαση θα αφορά στην ενίσχυση της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, στην αναβάθμιση των λιμενικών υποδομών για τη διασύνδεση των νησιών, στην στήριξη της τοπικής επιχειρηματικότητας και στην αξιοποίηση των ιδιαίτερων πολιτιστικών πόρων και της παράδοσης της περιοχής.

Τέλος, έμφαση θα δοθεί σε περιοχές με σημαντικά προβλήματα, τόσο στο χωρικό σχεδιασμό και στις υποδομές, όσο και σε θέματα κοινωνικής συνοχής (φτώχεια, παραβατικότητα, σχολική διαρροή, κλπ.). Η χωρική στρατηγική της Περιφέρειας θα λάβει υπόψη και την ολοκληρωμένη αποκατάσταση περιοχών που έχουν πληγεί από φυσικές καταστροφές, όπως πλημμυρικά φαινόμενα, πυρκαγιές κλπ.

Κατά συνέπεια, στρατηγικές επιλογές του Προγράμματος της Αττικής 2021-2027 αποτελούν:

- Παρεμβάσεις ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης σε επιλεγμένες χωρικές ενότητες της Αττικής (εκτός ΒΑΑ) με μοναδικά ειδικά χαρακτηριστικά και ανάγκες (πολιτισμός, τουρισμός, περιβάλλον, άμβλυση επιπτώσεων πανδημίας, ενίσχυση του παραγωγικού περιβάλλοντος και της κοινωνικής συνοχής)
- Παρεμβάσεις ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης σε επιλεγμένους θεματικούς άξονες, αλυσίδες αξίας και χωρικές ενότητες της μητροπολιτικής περιοχής
- Ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις στο νησιωτικό σύμπλεγμα της Αττικής

Στο πλαίσιο προώθησης των ανωτέρω Προτεραιοτήτων, θα γίνει εστίαση στην προώθηση της διαλειτουργικότητας, της συνέργειας και της συμπληρωματικότητας μεταξύ των διαφορετικών ΟΧΕ, έτσι ώστε η περιφερειακή χωρική στρατηγική να αποκτήσει μητροπολιτική διάσταση. Επιπρόσθετα, θεωρείται αναγκαία και σχεδιάζεται η αξιοποίηση πόρων και από άλλους Στόχους Πολιτικής αλλά και από άλλα Προγράμματα για την ενίσχυση του ολοκληρωμένου χαρακτήρα των παρεμβάσεων του ΣΠ.5, αλλά για και την αύξηση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας των παρεμβάσεων του Στόχου. Η χρήση πόρων τουλάχιστον από τον ΣΠ.4 κρίνεται αναγκαία για την υλοποίηση δράσεων κοινωνικής συνοχής από το ΕΚΤ+.

3. Κατανομή πόρων ανά στόχο πολιτικής

Στόχος Πολιτικής	Κοινοτική Συνδρομή	Εθνική Συνδρομή	Δημόσια Δαπάνη
Σ.Π. 1	102.728.284,00€	102.728.284,00€	205.456.568,00€
ΕΤΠΑ	102.728.284,00€	102.728.284,00€	205.456.568,00€
Σ.Π. 2	163.311.632,00€	163.311.632,00€	326.623.264,00€
ΕΤΠΑ	163.311.632,00€	163.311.632,00€	326.623.264,00€
Σ.Π. 3	59.266.318,00€	59.266.318,00€	118.532.636,00€
ΕΤΠΑ	59.266.318,00€	59.266.318,00€	118.532.636,00€
Σ.Π. 4	323.309.286,00€	323.309.286,00€	646.618.572,00€
ΕΚΤ+	204.776.650,00€	204.776.650,00€	409.553.300,00€
ΕΤΠΑ	118.532.636,00€	118.532.636,00€	237.065.272,00€
Σ.Π. 5	144.873.221,00€	144.873.221,00€	289.746.442,00€
ΕΤΠΑ	144.873.221,00€	144.873.221,00€	289.746.442,00€
Τ.Β. ΕΚΤ	4.332.881,00€	4.332.881,00€	8.665.762,00€
ΕΚΤ+	4.332.881,00€	4.332.881,00€	8.665.762,00€
Τ.Β. ΕΤΠΑ	10.676.126,00€	10.676.126,00€	21.352.252,00€
ΕΤΠΑ	10.676.126,00€	10.676.126,00€	21.352.252,00€
ΣΥΝΟΛΟ	808.497.748€	808.497.748€	1.616.995.496€